

Kruunupyyn kunnan suunnitelma Pietarsaaren seudun ilmastostrategian toteuttamiseksi vuonna 2026

Sisältäen toimenpiteiden seuranta vuonna 2025

Sisällysluettelo

1 Johdanto	2
2 Tavoite ja tavoitteiden asettaminen	3
3 Osastokohtaiset toimenpiteet	5
3.1 Yleinen toimiala.....	5
3.1.1 Yleinen toimisto.....	5
3.1.2 Vapaa-aikatoimisto	8
3.1.3 Kirjasto	11
3.1.4 Kansalaisopisto	12
3.1.5 Taloustoimisto	13
3.2 Sivistyssektori.....	14
3.3 Tekninen toimiala.....	21
3.3.1 Tekninen toimisto.....	22
3.3.2 Rakennusvalvonta	27
3.3.3 Ympäristökanslia	28
4 Ilmastotietoisia toimenpiteitä, joita jo tehdään	31
5 Vuosikello vuodelle 2025 tavoitteiden seurannalla	34
6 Vuosikello vuodelle 2026 asetetuilla tavoitteilla.....	36
7 Toimenpiteiden seuranta ja arviointi	39

1 Johdanto

Vuonna 2025 Kruunupyyn kunta laajensi näkökulmiaan Twinning Learning -ohjelman kautta, joka on osa EU:n NetZeroCities-hanketta. Ohjelman puitteissa kunnalla on ollut mahdollisuus ryhtyä ystävyyskunnaksi Helsingborgin kaupungin kanssa ja oppia heidän ilmastotyöstään, muun muassa osaamisen lisäämiseen liittyvistä toimista sekä uudelleenkäytöstä. Vuoden aikana toteutettuja uusia ilmastoaloitteita ovat esimerkiksi käytettyjen huonekalujen uudelleenkäyttö otsonoinnin avulla sekä päätös jättää osa nurmialueista leikkaamatta pölyttäjien tukemiseksi. Vuoden aikana suoritettiin myös Skalassuon luontoinventointi, joka tuotti kiinnostavia kasvisto- ja eläinlöydöksiä. Suoraan suon läheisyydessä vihittiin uudelleen käyttöön Rakkaudenpolku, ja alueelle sijoitettiin kylttejä, joissa on tehtäviä sekä faktaa luonnosta ja eläimistä.

Alueellisella tasolla Pietarsaaren seutu sai vuonna 2025 mahdollisuuden osallistua EU:n iCEAR-hankkeeseen (*Integrated Circular Economy Action Plans for Rural Areas*). Interreg Europe -hankkeen myötä seudun kunnilla on mahdollisuus oppia lisää kiertotaloustoimista muilta samankaltaisilta alueilta ympäri Eurooppaa. Hanke jatkuu vuoteen 2029 asti ja sen tavoitteena on vahvistaa alueellisen ilmastostrategian vaikuttavuutta. Esimerkkejä vuoden aikana tehdyistä alueellisista toimista olivat rakennusalan alueellinen markkinakeskustelu, kiinteistöalan koulutus seudun kiinteistönhoitajille sekä alueellinen ilmastohaaste: Kruunupyy voi ylpeänä todeta voittaneensa järjestetyn ensimmäisen ilmastokisan. Vuoden aikana suunniteltiin myös hanke, joka koskee kuntien vanhojen huonekalujen uudelleenkäyttöä – inspiraatiota on haettu muun muassa Helsingborgista – ja hanke jatkuu vuonna 2026.

Voidaan todeta, että suunnitelmassa asetetut tavoitteet ovat olleet realistisia ja että suurin osa Kruunupyyn vuoden 2025 tavoitteista on voitu saavuttaa: Yhteensä vuodelle 2025 määritellyistä 87 tavoitteesta 84 on saavutettu kokonaan tai osittain. Samanaikaisesti sekä lyhyen että pitkän aikavälin tavoitteiden asettaminen on tukenut budjettityötä, koska yksittäisten toimenpiteiden arvioidut vaikutukset on voitu ottaa huomioon toimenpiteiden priorisoinnissa.

Tähän raporttiin sisältyy sekä toimenpiteiden toteuttamissuunnitelma vuodelle 2026 että seuranta tehtyjen toimenpiteiden ja vuodelle 2025 asetettujen tavoitteiden osalta. Vuodelle 2026 suunnitellut toimenpiteet löytyvät tämän raportin lopusta vuosikellon muodossa.

2 Tavoite ja tavoitteiden asettaminen

Kunnan tavoitteet rakentuvat SMART Goals -tavoitteisiin:

S = specific	Mitä haluamme tarkalleen saavuttaa?
M = measurable	Miten tiedämme onnistuneemme?
A = accepted	Onko tavoite saavutettavissa ja realistinen?
R = relevant	Millä tavalla autamme kuntaa?
T = time-bound	Koska tavoitteen tulee olla saavutettu?

Smart Goals -tavoitteemme otetaan huomioon Pietarsaaren seudun mallissa (katso seuraava taulukko). Tässä suunnitelmassa taulukkoa on tosin muokattua siten, että *Vastuussa oleva osapuoli* – sarake puuttuu – sen sijaan tehdään osastokohtaiset taulukot toimenpiteistä, joista kyseessä oleva osasto vastaa.

Tavoite	Vastuussa oleva osapuoli	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus
SMART-tavoitteiden asettaminen (katso yllä)	Osasto	Määrä (yksikköä kohden) tai kyllä/ei -väite	Vuosi tai vuosiväli, esim. 2022 tai 2022–2025	1, 2 tai 3 tähte:

Tavoite-malli lainattu Pietarsaaren seudun strategiasta *Ilmastotietoisia yhdessä*.

Arvioitu teho mitataan tähdissä, jotka vastaavat sitä vaikutusta, joka toimenpiteellä olisi kyseessä olevaan osastoon – ei suhteessa muihin osastoihin. Kolme tähteä tarkoittaa, että toimenpiteellä on suuri vaikutus osaston ilmastoalanjäljen vähenemiseen, kun taas yksi tähti tarkoittaa pientä vaikutusta vähenemiseen. Ajatuksena on, että tähdet toimivat toimenpiteiden tukena, joita osaston tulee priorisoida.

Toteutus ilmoitetaan joko vuosina tai vuosivälinä. Molemmissa tapauksissa edellytetään kuitenkin, että tavoite on edelleen saavutettu 2030 – vaikka toteutus olisi esim. 2025 tai 2022–2025. Toisin

sanoen: jos toimenpiteenä on esimerkiksi järjestää vuosittainen tapahtuma tietyn aiheen parissa ja toimenpiteen toteutus on 2022–2025 tulee tapahtuma järjestää vuosittain myös 2026–2030.

Nykyiset ehdotukset tavoitteiden asettamiseksi on työstetty tiiviissä yhteistyössä kaikkien osastojen kesken. Pyrimme siihen, että kaikki osastot ovat osallisia ja osallistuvat suunnitelman ilmastotoimenpiteiden toteuttamiseen: tämä, jotta voidaan varmistua siitä, että toimenpiteet ovat realistisia ja, että ne varmasti toteutetaan.

3 Osastokohtaiset toimenpiteet

Seuraavaksi esitellään ne toimenpiteet, joihin Kruunupyyn kunta ryhtyy saavuttaakseen Pietarsaaren seudun yhteisen ilmastostrategian tavoitteet. Toimenpiteet esitellään osastokohtaisesti sen osaston alla, joka vastaa luetelluista toimenpiteistä kunnassa. Niillä toimialoilla, jotka on jaettu useampaan osastoon, toimenpiteet on jaettu erillisiin taulukkoihin sen osaston mukaan, joka vastaa toimenpiteistä.

3.1 Yleinen toimiala

Yleinen toimiala käsittää yleisen toimiston, taloustoimiston, vapaa-aikatoimiston, kirjaston ja kansalaisopiston. Nämä tehtäväalueet pyrkivät kaikki kehittämään kuntaa elinvoimaiseksi ja palveluhenkiseksi, jolla on toimiva peruspalvelu koko kunnan alueella ja monipuolinen elinkeinoelämä. Kunnan asukkaille annetaan palvelua tehokkaasti ja taloudellisesti.

Yleisellä toimialalla työskentelemme vähentääksemme ilmastojalanjälkeä vähentämällä paperin käyttöä tuntuvasti.

3.1.1 Yleinen toimisto

Yleinen toimisto vastaa siitä, että kunnan toiminta ja hallinto tehdään asianmukaisesti ja hallituksen tavoitteiden mukaan. Antaa kunnan asukkaille tarvittavan tiedon ja palvelun huomioiden kunnan kaksikielisyyden.

Yleisen toimiston suurin panostus ilmastojalanjäljen vähentämiseen on vähentää tuntuvasti paperin käyttöä ja pitää täysin paperittomia kokouksia.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Erillinen jäteastia muoville otetaan käyttöön Kunnantalolla.	Jäteastia käytössä: kyllä/ei	2022	★		Muoviastia infokyltillä edelleen käytössä.
Työntekijöille järjestetään kimppakyytikampanja.	Kampanja toteutettu: kyllä/ei	2022	★		Kimppakyytikampanjoita toteutettiin vuosina 2022 ja 2023. Kimppakyytiä edistettiin myös alueellisen ilmaston kisan avulla, ja Commu-sovellus otettiin käyttöön vuonna 2025. Lisäksi huomioitiin autoton päivä.
Sähköiset allekirjoitukset otetaan käyttöön TWebissä vähentääksemme paperinkulutusta.	Sähköinen allekirjoitus käytössä: kyllä/ei	2022	★ ★		Sähköiset allekirjoitukset on otettu käyttöön ja niitä käytetään jatkossakin.
Paperittomat kokoukset: Säästääksemme paperia ja tulostuskustannuksia esityslistoja tai pöytäkirjoja ei tulosteta eikä lähetetä.	Postitse lähetettyjä esityslistoja ja pöytäkirjoja: kyllä/ei	2022–	★ ★ ★		Esityslistoja tai pöytäkirjoja ei ole lähetetty postitse vuoden 2022 jälkeen.
Nuorisovaltuusto ja vanhusneuvosto ottaa käyttöön sähköiset allekirjoitukset.	Sähköinen allekirjoitus käytössä: kyllä/ei	2023	★		Nykyään kaikkien elinten pöytäkirjat allekirjoitetaan vain sähköisesti.
Keskusvaalilautakunnan, Alavetelin kunnanosalautakunta, Teerijärven kunnanosalautakunta ja yhteistyötoimikunnan pöytäkirjat allekirjoitetaan sähköisesti.	Sähköinen allekirjoitus käytössä: kyllä/ei	2024	★		Nykyään kaikkien elinten pöytäkirjat allekirjoitetaan vain sähköisesti.
Sisäisissä kokouksissa tarjotaan kasvisruokaa.	Kasvisruoka tarjottu: kyllä/ei	2025–	★		Kasvispurtavaa on tarjottu niissä henkilöstötilaisuuksissa, joissa on ollut tarjailu.

Hankintadirektiivejä päivitetään ja kestävyys sisältyy kunnan hankintojen tavoitteisiin.	Hankinta-direktiivit hyväksytään valtuustossa: kyllä/ei Kestävyys sisältyy tavoitteisiin: kyllä/ei	2025			Direktiivi päivitettiin, ja kestävyden edistäminen sisällytettiin siihen erilliseksi tavoitteeksi.
Kunta tukee työntekijöitään pyörän hankinnassa.	Mahdollisuus tukeen: kyllä/ei	2023–2025			Vuosina 2023–2025 kunta subventoi yhteensä 19 pyörää, mikä vastaa pyöriä 8 %:lle henkilöstöstä.
Jäljelle jäänyt ruoka myydään tai annetaan koulujen/päiväkotien henkilöstölle.	Mahdollisuus jäljelle jääneen ruoan myyntiin: kyllä/ei	2025–2030			Ylijäämäruoan myynti aloitettiin jo vuonna 2023 ja se kuuluu edelleen osaksi kunnan ruoka- ja siivoushankinta.
Korkeat vaatimukset vastuullisuudesta ja kestävydestä ovat osittain puhtaanapito- ja ruokapalveluhankintaa.	Kuvaus vastuullisuutta ja kestävyttä edistävistä toimista	2024			Vastuullinen ruoka- ja siivouspalvelujen hankinta toteutettiin 2024. Hankintaan sisältyi esimerkiksi vaatimuksia ympäristömerkinnöistä, lähiruoasta, osittain fossiilittomista kuljetuksista sekä työllistämiskaava.
Arkistointi digitalisoidaan kokonaan tai osittain laissa määrättyjen mukaisesti paperinkulutuksen vähentämiseksi.	Sähköisten arkistointipalveluiden käyttö: kyllä/ei	2030		<i>Ei ole vuoden 2025 tavoite</i> Rakennuskanslia otti käyttöön sähköisen arkistoinnin Lupapiste-palvelussa vuonna 2023. Triplan Arkisto-palvelu sekä digitaalisen arkistoinnin tiedonhallintasuunnitelman perusta hankittiin vuonna 2025, kun kunnanhallitus päätti siirtyä digitaaliseen arkistointiin vuodesta 2026 alkaen.	

Vuodelle 2026 lisätyt tavoitteet:				
Kunnalle luodaan uusi verkkosivusto kestävyyden ja saavutettavuuden edistämiseksi.	Toteutetut kestävyys- ja saavutettavuus-toimet	2026		Ei ole vuoden 2025 tavoite
Budjettivaroja varataan erillistä osallistuvaa budjetoitua varten, painopisteenä kestävyys edistäminen ja asukkaiden osallistaminen ilmastotyöhön.	Varatut budjettivarat	2026		Ei ole vuoden 2025 tavoite

3.1.2 Vapaa-aikatoimisto

Vapaa-aikatoimisto vastaa nuoriso-, kulttuuri-, liikunta- ja hyvinvointityöstä kunnassa. Vapaa-aikatoimisto työskentelee yhdessä kirjaston, kansalaisopiston ja kolmannen sektorin kanssa luodakseen monipuolisen ja merkityksellisen vapaa-ajan, joka tuo terveyttä ja hyvinvointia kuntalaisille.

Vapaa-aikatoimisto työskentelee ilmaston ja kestävä ajattelun parissa tuomalla säännöllisesti esille kestävyys teemaa konkreettisella tavalla sosiaalisessa mediassa ja erilaisten tapahtumien kautta. Vapaa-aikatoimisto kannustaa myös kiertotalouteen sekä kävelyyn ja pyöräilyyn, kun se on mahdollista sen sijaan, että käyttäisi esim. autoa.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Sisältöä sosiaaliseen mediaan, jossa sekä yksityisiä että kunnallisia kirjanvaihtohyllyjä /-laatikoita markkinoidaan.	Julkaistujen sisältöjen määrä	2022–			Kirjanvaihtohyllyjä/-laatikoita mainostetaan vuosittain kunnan sosiaalisessa mediassa.

Kolme julkaisua kunnan sosiaalisessa mediassa aiheesta kestävä kehitys (kestävän kehityksen – viikon aikana).	Julkaistujen sisältöjen määrä	2022–	★		Vuoden 2025 kestävä kehityksen viikolla asukkaita haastettiin muun muassa nimeämään ehdokkaita vuoden kestävä kehityksen palkinnon jakamista varten. Lisäksi annettiin yksinkertaisia kestävä kehityksen vinkkejä.
Huomioidaan vuosittain kestävä kehityksen – viikko esimerkiksi tapahtumalla, kilpailuilla tai muulla yleisellä ohjelmalla.	Kestävä kehityksen – viikko huomioitu: kyllä/ei	2022–	★		Järjestettiin harrastusvälineiden vaihtopäivä ja sosiaalisessa mediassa jaettiin kestävä kehitykseen liittyviä vinkkejä.
Kannustaminen kiertotalouteen ostamalla vähintään yhden uuden välineen kirjastoon lainattavaksi sekä seurata tilastoa välineen lainauksesta.	Ostettujen välineiden määrä ja välineiden lainausmäärä	2022–	★★		Vuonna 2025 hankittiin lumikenkiä sekä vaellukseen tarkoitettuja riippumattoja lainattavaksi, ja lisäksi kirjaston digiskanneria lainattiin. Eniten lainatut välineet vuoden aikana olivat sähköpyörät, sähkökitara ja maasto-rollaattori.
Luontopolkujen kunnossapidon tukeminen järjestämällä vuosittain tapaamisia luonto-polkuaktiivien kanssa, jakamalla tukia sekä ilmaisia opasteita.	Tapaamisten määrä, jaettu tukisumma sekä opasteiden jako: kyllä/ei	2022–	★★		Vuonna 2025 järjestettiin yksi tapaaminen. Avustuksia ja ilmaisia kylttejä jaettiin.
Vuoden työmatkapyöräilijä –palkinnon jako.	Palkinto jaettu: kyllä/ei	2022–	★★		Palkinto jaettiin 2025 valtakunnallisen pyöräilyviikon yhteydessä.

Järjestetään roskien-keräystalko nuorisovaltuuston kanssa.	Talko toteutettu: kyllä/ei	2022	☆☆☆		Talko järjestettiin myös vuonna 2025 ja järjestetään jatkossakin.
Järjestetään vuosittain pyöräilykampanja kunnan henkilöstölle, kuntalaisille ja koulu- laisille yhdessä sivistyssektorin kanssa kannustaakseen kestävämpään liikennemuotoon.	Toteutettujen kampanjoiden määrä	2022–2025	☆☆		Asukkaille ja työntekijöille järjestettiin pyöräilykampanja Kilo-metrikisa-kilpailun muodossa. Kouluissa järjestettiin yhteinen pyöräilyhaaste.
Järjestää toistuvia suurkirppiksiä.	Toteutettujen suurkirppisten määrä	2022–2025	☆☆		Kestävän kehityksen viikolla asetettiin esille vaihtohylly harrastusvälineille.
Vuosittainen vähennys tulosteiden määrässä.	Tulosteiden määrän vähennys prosenteissa vuosittain	2022–2030	☆☆		Vapaa-aikatoimen tulosteiden määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna.
Hankitaan yleisiä sähköpyöriä lainaukseen/vuokraukseen.	Ostettujen sähköpyörien määrä	2023–2030	☆☆☆		Kunnalla on kolme sähköpyörää lainattavaksi yleisesti ja henkilöstölle. Vuonna 2025 sähköpyörillä ajettiin keskimäärin 179 km/laina (yhteensä 13 068 km). Pyörille laadittiin myös huoltosuunnitelma.
Tehdään suunnitelma sähköpyörien kestäväälle lainaukselle ja kuntalaisille sekä henkilöstölle annetaan mahdollisuus lainata sähköpyöriä maksutta.	Suunnitelma tehty: kyllä/ei ja lainauksien määrä	2024–2026	☆☆☆		<i>Pirteästi pyöräillen</i> -hankkeen yhteydessä laadittiin pitkän aikavälin suunnitelma sähköpyörien lainauksesta, joka on hyväksytty elämälaatujaostossa.
Ostetaan sähköä tuottava pyörä, jotta lisätään tietoa energiankäytöstä.	Ostettujen pyörien määrä	2023–2030	☆☆		Yhteistyö aloitettiin Kruunupyyn kansalaisopiston kanssa mahdollisen hankkeen tiimoilta.

3.1.3 Kirjasto

Kirjaston toiminta on ilmastotietoista jo itsessään: Annetaan mahdollisuus lainata kirjoja sen sijaan, että ostetaan omia, sama kirja voidaan lukea useamman kerran eri henkilöiden toimesta. Kestävä kehitys on kirjaston toiminnan ydin: Esimerkiksi kirjoja ei pääsääntöisesti muoviteta kunnan kirjastoissa.

Pääkirjasto sijaitsee Kruunupyyn keskustassa ja sivukirjastot sijaitsevat Alavetelissä ja Teerijärvellä. Myös kirjastoauto toimii liikkuvana kirjastona ja käy säännöllisesti alueilla, jotka sijaitsevat kaukana pääkirjastosta ja sivukirjastoista. Kirjastoauto toimii korvaamattomana yhteyslinkkinä kunnan kolmen kirjaston välillä sen kuljettaessa viikoittain suuren määrän kirjalaatikoita kirjastojen välillä.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Kirjastoautoa markkinoidaan organisaation sisällä pienempien tavaroiden kuljetusvaihtoehtona eri kunnanosiin.	Markkinointi tehty: kyllä/ei	2022	★		Toteutettu ja jatketaan markkinointia.
Kestävän kehityksen – tapahtuma järjestetään joka kolmas vuosi kirjastoissa kaikille 3–5 –vuotiaille varhaiskasvatuksessa.	Tapahtuma järjestetty: kyllä/ei	2023, 2026, 2029	★ ★		Vuonna 2023 järjestettiin kestävyystapahtuma kaikille 3–5-vuotiaille, ja se järjestetään uudelleen vuonna 2026
Kestävän kehityksen – viikon aikana järjestetään vuosittain yhteinen kestävän kehityksen – tapahtuma yhdessä kansalaisopiston kanssa.	Tapahtuma järjestetty: kyllä/ei	2022–2030	★ ★ ★		Kunta järjesti harrastusvälineiden vaihtopäivät, laajan sosiaalisen median kampanjan kestävän kehityksen viikosta sekä vihki uudelleen käyttöön Rakkaudenpolun.

Työkalujen ja esineiden lainausta mainostetaan kiertotalouden edistämiseksi.	Toteutettujen markkinointitoimenpiteiden määrä	2025–			Tietoa välineiden lainauksesta on markkinoitu kirjaston infonäytöllä, verkkosivulla Pietarisaarensuutu.fi, kunnan uutiskirjeessä ja sosiaalisessa mediassa.
--	--	-------	---	---	---

3.1.4 Kansalaisopisto

Kruunupyyn kansalaisopisto on Kruunupyyn kunnan opisto ja toimii kaikissa kolmessa kunnanosassa. Toimintaa hallinnoi Kvarnen kuntayhtymä ja kansalaisopiston toimisto on Kruunupyyn kansanopistolla.

Kansalaisopisto järjestää kursseja ympäri kuntaa ja pyrkii järjestämään kursseja eri kylissä, jottei kurssille osallistuvien tarvitse ajaa pitkiä matkoja kursseille. Kestävän kehityksen ajatus on toiminnassa keskeistä: käytännön kursseilla uudelleen käytetään materiaaleja, esim. vanhoista farkuista valmistetaan mattoja ja vanhat huonekalut saavat uuden elämän restauroinnin kautta. Opinto-opas painetaan ympäristöystävälliselle paperille.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Kestävän kehityksen -viikon aikana järjestetään vuosittain yhteinen kestävän kehityksen -tapahtuma kirjaston kanssa.	Tapahtuma järjestetty: kyllä/ei	2022–2030			Kunta järjesti harrastusvälineiden vaihtopäivät, laajan sosiaalisen median kampanjan kestävän kehityksen viikosta sekä vihki uudelleen käyttöön Rakkaudenpolun. Kansanopisto järjesti luennon <i>Vintagemannen – en stilikon</i> .

Järjestetään etäkursseja, jotta osallistujat voivat osallistua kursseille kotoa.	Etäkursseja järjestetty: kyllä/ei	2022–2030	☆☆☆		Kaksi etäkurssia toteutettiin.
Järjestetään vuosittain kursseja kiertotaloudesta ja kestävästä kehityksestä.	Kursseja järjestetty: kyllä/ei	2022–2030	☆☆☆		Kursseja, kuten huonekalujen entisöinti sekä kasvipohjainen tarjottava ruoka, järjestettiin.
Sähköinen allekirjoitus otetaan käyttöön vähentääkseen tulosteita.	Sähköinen allekirjoitus käytössä: kyllä/ei	2030	☆☆		Tavoite saavutettiin jo vuonna 2023, kun kansalaisopisto otti käyttöön sähköisen allekirjoituksen.

3.1.5 Taloustoimisto

Taloustoimisto hoitaa kunnan taloutta koskevat tehtävät. Nämä käsittävät muun muassa tilinpäätöksen laatimisen ja tilastot sekä palkanmaksun. Taloudellinen kestävyys on keskeinen teema taloustoimiston toiminnassa.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Uusi palkka- ja HR-järjestelmä otetaan käyttöön paperimäärän vähentämiseksi (esim. matkalaskut ja poissaolojen hakemukset).	Ohjelma käytössä: kyllä/ei	2023	☆☆☆		Matkalaskut ja poissaolojen hakemukset digitalisoitiin <i>Unit 4:än</i> 2023. Myös työaikaseuranta digitalisoitiin 2023. <i>OnTime</i> -palveluun. HR-järjestelmä otettiin kokonaisuudessaan käyttöön vuonna 2024. Lisäksi otettiin käyttöön sähköinen sopimusten allekirjoituspalvelu.

Ikälisä- ja kokemuslisän hakemukset digitalisoidaan. Niin myös työntekijäkeskustelujen ja tehtäväkuvausten dokumentointi.	Käyttöön otettujen uusien moduulien määrä järjestelmässä	2024	★		Ikälisä- ja kokemuslisän hakemukset, työntekijäkeskustelut ja tehtäväkuvaukset sekä eläke- ja irtisanomislomakkeet digitalisoitiin vuonna 2024
Vuosittainen kampanja mahdollisuudesta vaihtaa e-laskuun.	Toteutettu kampanja: kyllä/ei	2022–2025	★★		Laskuissa asiakkaita kehoitetaan vaihtamaan e-laskuun. Tietoa menettelystä löytyy verkkosivuilta. E-laskukampanja järjestettiin varhaiskasvatuksessa vuosina 2023 ja 2025.
Ilmastostrategian toimenpiteet otetaan kunnan talousarvioon ja seurataan tilinpäätöksessä.	Ilmastostrategia mainitaan talousarvioissa ja tilinpäätöksessä: kyllä/ei	2023–2025	★★		Vuoden 2026 talousarvio sisältää viittauksia ilmastostrategiaan ja sen tavoitteisiin. Vuosien 2023 ja 2024 tilinpäätöksissä on erilliset luvut, jotka käsittelevät ilmastostrategiaan perustuvia toteutettuja ilmastotoimia.
Vuodelle 2026 lisätyt tavoitteet:					
Teerijärven esikoulu- ja koulurakennusta varten haetaan vihreää rahoituslainaa tukemaan ympäristökuormitusta vähentäviä investointeja.	Hakemus tehty: kyllä/ei Laina myönnetty: kyllä/ei	2026	★★★	<i>Ei ole vuoden 2025 tavoite</i>	

3.2 Sivistyssektori

Kruunupyyn kunnan sivistyssektori työskentelee tietoisesti kestävä koulutuksen puolesta. Ilmastovaatimusten saavuttamiseksi on otettu esille neljä painopistealuetta, jotka on tietoisesti nostettu esille kunnan kaikissa kouluissa, esikouluissa ja päiväkodeissa.

Nämä neljä painopistealuetta tarkoittavat panostusta seuraaviin asioihin:

1. ATK-laitteet
2. Ulkopedagoginen toiminta
3. Kestävät kuljetukset
4. Kestävä työskentelytapa henkilöstölle, lapsille ja opiskelijoille.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Kunnassa tehdään paikallinen opetus-suunnitelma Eco-Schools -ohjelmaan. Eco-Schools on maailmanlaajuinen ohjelma, joka työskentelee kestävien koulujen puolesta.	Toteutettu: kyllä/ei	2022–2024	☆☆☆		Opetussuunnitelmaa ei ole tehty. Sen sijaan on tehty perusopetukselle ja lukiolle kestävyys-osaamisen opetuspolku valtiollisesti rahoitetun, alueellisen <i>Vihreä polku ja Vihreä matka</i> -hankkeen puitteissa. Tämä toimenpide ylittää asetetun tavoitteen, jonka johdosta sitä ei tarvitse enää saavuttaa.
Kestävän kehityksen oppimispolku peruskouluille ja lukiolle hyväksytään ja toteutetaan lisänä opetussuunnitelmaan.	Oppimispolku hyväksytty: kyllä/ei	2024	☆☆☆		Oppimispolku hyväksyttiin sivistyslautakunnassa vuonna 2024 ja sitä on sovellettu kunnassa lukuvuoden 2024 alusta lähtien.
<i>Päikky Admin</i> -palvelu, joka mahdollistaa digitaalisia päätöksiä varhaiskasvatuksen hakemuksissa, otetaan käyttöön.	Palvelu käytössä: kyllä/ei	2024	☆		<i>Päikky Admin</i> -, <i>Päikky Daghem</i> - ja <i>Päikky Schema</i> -palvelut otettiin käyttöön vuonna 2024, mikä vähensi paperitulosteiden määrää. Vuonna 2025 palvelu otettiin käyttöön myös aamu- ja iltapäivätoiminnassa.

Earth Hour, Suomen luonnon päivä ja liikenneviikko huomioidaan kouluissa.	Toimenpiteet tehty	2025–			Teemapäiviä käsiteltiin kouluissa ja järjestettiin ohjelmaa muun muassa liikenne-merkkien tunnistamisesta sekä pyöräretkiä. Suomen luonnon päivänä huomioitiin lähiruoka.
Kestävän kehityksen oppimispolun seuranta.	Seuranta tehty: kyllä/ei	2025			Alueellinen seuranta tehty henkilöstön parissa.
Kierrätetään leluja, pelejä ja palapelejä varhaiskasvatuksen eri yksiköiden välillä, jotta edistämme kiertotaloutta.	Kierrätetyt lelut: kyllä/ei	2022–2025			Tavoite koskee myös esiopetusta ja sitä toteutetaan henkilöstön toimesta jatkuvasti. Kaikilla osastoilla käytetään askartelumateriaaleja uudelleen, ja viestitään, että askartelumateriaalien lahjoituksia otetaan mielellään vastaan. Vapaa-aikatoimiston kautta hankittu tasapainorata ja muu välineistö kierrätetään yksiköiden välillä. Lilla Myn ja Nalle Majan kalusteet otsonoitiin ja siirrettiin Kvarnbon päiväkodin uuteen yksikköön.
Järjestetään vuosittain pyöräilykampanja kunnan työntekijöille, kuntalaisille ja koululaisille yhdessä vapaa-aikatoimiston kanssa kannustamaan kestävämpään kuljetusmuotoon.	Toteutettujen kampanjoiden määrä	2022–2025			Alakouluissa järjestettiin yhteinen pyöräilyhaaste, jonka tavoitteena oli kiertää luokittain mahdollisimman monta kierrosta kunnan ympäri. Asukkaille ja työntekijöille järjestettiin pyöräilykampanjoita Kilometrikisan kautta. Alueellinen

					ilmastokampanjointi tuki myös tavoitetta.
Kunnan opettajat hankkivat uutta tietoa ja opetustapoja osallistumalla ilmastoa koskeviin jatko-koulutuksiin.	Toteutettujen jatko-koulutusten määrä	2022–2025			Vihreän lipun toimintasuunnitelma käytiin henkilöstön kanssa läpi. Psyykinen ja sosiaalinen kestävyys olivat painopisteenä: kunnan pedagogit osallistuivat muun muassa ensiapukursseille, stressinhallintakoulutukseen sekä hyvinvointia tukevaan reformikoulutukseen ja teemaan kestävästä oppimisesta.
Järjestetään vuosittain toistuvia teemakokonaisuuksia lapsille ja oppilaille kestävästä kehityksestä ja luonnon monimuotoisuudesta, esim. kuinka tärkeää on säästää paperia, vettä ja ympäristöä. Kokonaisuudet käsittävät esimerkiksi hyönteishotellien ja linnunpönttöjen valmistusta.	Vuosittainen selvitys siitä kuinka teema on tukenut oppilaiden uutta tietämystä.	2022–2025			Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa työskennellään jatkuvasti arjen kestävyiden vahvistamiseksi, esimerkiksi muisuttamalla veden ja piirustuspaperin säästämisestä, ottamalla vain yksi paperipyyhe kerrallaan, sammuttamalla valot huoneesta poistuttaessa sekä ottamalla ruokaa sopivasti hävikin välttämiseksi. Kestävää kehitystä on käsitelty joissakin ryhmissä teemojen kautta, esimerkiksi lajittelun harjoittelemisella vanhempien lasten kanssa. Henkilöstö näyttää hyvää esimerkkiä ja on muun muassa kerännyt roskaa yhdessä vanhempien lasten kanssa.

				Kouluissa on jatkettu Vihreä lippu -työtä. Vihreän lipun toimintasuunnitelma laaditaan vuosittain, palautetaan syyskuussa ja arvioidaan huhtikuussa. Kouluissa järjestetään toistuvia kestävän kehityksen teemoja vuoden aikana, kuten roskienkeruuta, pyöräilykampanjoita ja luontoretkeä, joissa oppilaat oppivat käytännössä ympäristöstä huolehtimista. Oppilaat osallistuvat myös luovaan toimintaan ja paikallisiin yhteistyöprojekteihin, kuten välipalojen valmistamiseen yhteistyössä <i>Nuorten Marttojen</i> kanssa, kalastus- ja luontopäiviin sekä vierailuihin vanhainkodeissa. Ruokahävikkipäivien avulla tuodaan konkreettisesti esille kestäviä elämäntapoja ja resurssien säästöä. Yhteisöllisyys ja vastuu vahvistuvat toistuvien tapahtumien, kuten Vihreän lipun päivän, Hyvien tekojen viikon, liikenneviikon, Suomen luonnon päivän ja yhteisten retkipäivien kautta. 8.-luokkalaiset ovat suunnitelleet ja toteuttaneet erilaisia
--	--	--	--	---

					kestäviä tekoja, kuten sukupolvien välisiä kohtaamisia, projekteja ja keräyksiä hyvän- tekeväisyyteen sekä vaatteiden vaihtopäivän. Lukio on tehnyt yritysvierailuja sekä ykkös- että kakkosluokkien kanssa. Kaikissa vierailuissa toivottiin yritysten kertovan kestävästä toimintatavoistaan. Ympäristöneuvoston teemana oli kehittää kouluruokailua ja näin vähentää ruokahävikkiä.
Yksi oppitunti ympäristökasvatuksessa vuosittain 3-, 6- ja 9-luokkalaisille Ekoroskin kanssa muun ympäristökasvatuksen lisäksi.	Luokka 3 osallistunut: kyllä/ei, luokka 6 osallistunut: kyllä/ei, luokka 9 osallistunut: kyllä/ei	2023–2025			7.-luokkalaisilla oli vierailu Ekoroskin toimesta ja Centralskolanin ja Teerijärven koulun 4.-luokat kävivät vierailulla Ekoroskissa. Alavetelin 4.-luokka pyöräili Kainon kierrätys- asemalle. Kaikki lukioluokat saivat vierailun Ekoroskin tiedottajalta.
Hankitaan Vihreä lippu -sertifikaatti kunnan kaikille kouluille. Sertifioinnin vaatimuksena on, että koulu toiminnassaan käsittelee ilmastokysymyksiä pitkäjänteisestä ja tulossuuntautuneesta näkökulmasta.	Koulujen määrä, joilla on vihreä lippu	2022–2027			Kaikilla kunnan peruskouluilla on Vihreä lippu.

Nostetaan koulu- kuljetusten toimittajien vaatimuksia hankinta- vaiheessa (esim. korkeammat euro- standardit ja sähkö- käyttöiset ajoneuvot).	Korkeammat ympäristö- vaatimukset: kyllä/ei	2026 2027		<i>Ei ole vuoden 2025 tavoite (Tavoitteen toteutusaika muutetaan vuodesta 2027 vuoteen 2026.)</i>	
Oppilaita kannustetaan kampanjoiden kautta kävelemään kouluun ja koulusta tai pyöräilemään sen sijaan, että käyttäisi linja-autoa tai taksia.	Kampanjoita toteutettu: kyllä/ei	2022– 2030			Yhteinen kampanja järjestettiin.
Sovelletaan ulkopedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa sekä kaikissa esikouluissa ja kouluissa sekä kehitetään oppimispolkua ulkopedagogiikassa.	Varhaiskasvatus osallistuu: kyllä/ei, esi- koulut osallis- tavat: kyllä/ei, koulut osallis- tavat: kyllä/ei	2022– 2030			Varhaiskasvatuk- sessa ja esiopetuk- sessa toimintoja siirretään usein ulos. Metsäretkiä, kävelyjä lähi- ympäristössä ja osallistuttu Villa Elban luonto- kouluun. Henkilöstö keskustelee lasten kanssa luonnosta huolehtimisesta ja esimerkiksi siitä, ettei eläviä oksia saa taittaa. On tehty myös lumikokeita, kuten lumituli- vuoren rakenta- minen, ja luotu taidetta luonnon- materiaaleista, lumesta ja jäästä sekä maalattu lumeen. Ulko- yksikkö Rävlyan jatkoi toimintaansa. Kouluissa kunnan ulkopedagogi järjesti ohjelmaa kevätluku- kaudella. Syysluku- kaudella ulko-opetus oli integroitu osaksi opetusta, esimerk- iksi luokat valmisti- vat ruokaa ulkona ja käsittelivät Pohjois- maiden teemoja.

					Lukiassa luontolinjan opiskelijat tekivät yhteistyötä ulko-pedagogin kanssa.
Investoidaan vähintään yhteen opetusväline-laukulliseen ATK-välineitä vuosittain.	Uusien opetusväline-laukullisten määrä	2023–2030	★ ★		Vuonna 2025 hankittiin 66 tietokonea ja 8 iPadia. Lukion käyttöön liisattiin 46 käytettyä tietokonea.
Kouluille järjestetään vierailuja paikallisille jätevedenpuhdistamoille, jotta nuoret saisivat käsityksen veden kiertokulusta.	Vierailut tehty: kyllä/ei	2024–2030	★ ★		Koulut eivät ole vierailleet puhdistamoilla vuoden aikana. Puhdistamot eivät ota vastaan vierailuja, mutta jätevedenpuhdistamot kylläkin.
Vuodelle 2026 lisätyt tavoitteet:					
Vuosittainen selvitys kouluun pyöräilevien oppilaiden määrästä tehdään, jotta voidaan edistää kestävää liikkumista kohdennetuilla toimilla, esimerkiksi pyöräilykampanjoilla ja/tai laskemalla pysäköityjen pyörien määrää.	Selvityksen tulos				<i>Ei ole vuoden 2025 tavoite</i>

3.3 Tekninen toimiala

Tekninen toimiala käsittää teknisen toimiston, rakennusvalvonnan ja ympäristötoimiston, joilla kaikilla on läheistä yhteistyötä. Toimiala vastaa kestävästä infrastruktuurin ylläpitämisestä kunnassa.

3.3.1 Tekninen toimisto

Tekninen toimisto vastaa kunnan teknisten palveluiden toteuttamisesta. Mm. rakentaminen ja rakennusten, teiden, viheralueiden ja liikuntapaikkojen ylläpitäminen kuuluvat vastuualueeseen. Toimisto vastaa myös maankäytön suunnittelusta sekä valvoo rakentamista kunnassa.

Tekninen toimisto työskentelee ilmastojalanjäljen vähentämiseksi luomalla aktiivisesti energiaa säästäviä ratkaisuja. Olemassa olevien rakennusten tekniset ratkaisut käydään läpi ja parannetaan tai uusitaan. Kaikessa rakentamisessa huomioidaan ympäristöystävälliset ja kestävät ratkaisut. Infrastruktuurin suunnittelu ja luominen pyrkivät parantamaan edellytyksiä kevyelle liikenteelle ja ympäristöystävällisten polttoaineiden käytölle.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Pyörä korjataan ja otetaan henkilökunnan yhteiseen käyttöön.	Pyörä käytössä: kyllä/ei	2022	★		Viisi uutta polku-pyörää sekä varusteita otettiin käyttöön 2024 eri puolilla kuntaa ja ne ovat edelleen käytössä.
Jäteastia muoville otetaan käyttöön suuremmissa julkisissa rakennuksissa.	Jäteastia käytössä: kyllä/ei	2023	★★		Muovipakkausten jäteastiat ovat käytössä kaikissa kunnan julkisissa rakennuksissa, joissa on toimintaa.
Ulkovalaistuksen sääntely.	Sääntely toteutettu: kyllä/ei	2022	★★		Ulkovalaistuksen sääntelyä tehdään jatkuvasti siellä, missä se on teknisesti mahdollista.
Tehdään ja otetaan käyttöön pitkäaikainen suunnitelma rakennusten kunnossapidossa.	Pitkäaikainen suunnitelma käytössä: kyllä/ei	2023	★★★		Luonnokset on laadittu lähes kaikkia kiinteistöjä varten.
Lisätään puhallusvillaa vintille sekä Kunnantalon nykyisen eristyksen läpikäynti ja paikkaaminen.	Toimenpiteet toteutettu: kyllä/ei	2023	★★		Puhallusvillaa lisättiin ja eristys paikattiin 2023.

Vähentää energian-kulutusta 5 %:lla talvella 2022–2023.	Muutos prosenteissa	2023	☆☆☆		Todellinen sähkönkulutus väheni peräti 6,8 % talvella 2022–2023 verrattuna edelliseen talveen.. Toteutettu yö-sammutus johti osaltaan siihen, että tievalaistuksen sähkönkulutus väheni 16 % ja kiinteistöjen kulutussähkö väheni 3,34 % – lähes pelkästään käyttäytymismallin muutoksella.
Hankitaan pyörämittareita, jotka laskevat ja ilmoittavat ohikulkeville, kuinka moni pyöräilee alueelle.	Sijoitettujen mittareiden määrä.	2024	☆		Kustannusarvio osoittaa, että pyörämittarin hinta olisi noin 10 000–20 000 €, mikä arvioidaan liian korkeaksi suhteessa hyötyyn. Tavoite poistetaan, ja sen sijaan kompensoidaan vuosittain selvittämällä montako oppilasta pyöräilee kouluun pyöräily-kampanjoiden ja/tai pysäköityjen pyörien laskennan avulla.
Kunnan nykyisen pakettiauton vaihto ympäristöystävälliseen ajoneuvoon.	Toteutunut: kyllä/ei	2024	☆☆		Sähköpakettiauto hankittiin ja otettiin käyttöön 2024.
Valituilla paikoilla jätetään nurmikot leikkaamatta pölytyksen edistämiseksi. Valitut paikat merkitään kylteillä, jotta asukkaita tiedotetaan ympäristöteosta ja inspiroidaan muita ottamaan esimerkkiä.	Leikkaamattomien nurmikoiden määrä.	2025	☆		Yhteensä viisi nurmialuetta jätettiin leikkaamatta. Kyltit olivat paikoillaan.

Koulukuljetusten pysäkkejä parannetaan.	Parannettujen pysäkkien määrä	2025	★		Kunta haki ja sai hankkeelle avustusta. Projekti jatkuu vuonna 2026.
Kunnan sähköauton yhteiskäyttöön otetaan käyttöön sisäinen lainajärjestelmä jakamistalouden edistämiseksi.	Lainajärjestelmä käytössä: kyllä/ei.	2025	★ ★		Käytössä on järjestelmä, joka mahdollistaa yhteiskäytön.
Suurempi aurinko-energiahanke etenee vuoden aikana.	Toteutetut toimenpiteet.	2025	★ ★		Brännträsket-hanke julkaistiin.
Ensimmäinen osayleiskaava tuulivoimalle hyväksytään.	Suunnitelma hyväksytty: kyllä/ei.	2025	★ ★		Kvarnbackenin tuulipuiston suunnitelma hyväksyttiin valtuustossa.
Ilmanvaihdon säätö kiinteistöissä, jotta vähennetään lämmityskustannuksia ja energiankulutusta.	Rakennusten määrä, jossa säätö on tehty	2022–2025	★ ★		Vuonna 2025 säädettiin Kruunupyyn terveysasema, Kvarnbon päiväkoti, Solrosenin päiväkoti sekä osittain myös Alavetelin koulu.
Jaetaan vuosittain kestävän kehityksen -palkinto.	Jaettujen palkintojen määrä	2022–2025	★ ★		Ehdotuksia kerättiin kestävän kehityksen -viikon aikana (Palkinto jaetaan kulttuurin ja urheilun illan yhteydessä tammikuussa 2026).
Tiesuunnitelman teko ja kävely- ja pyörätien toteutus Murikan-Backändan välillä.	Suunnitelma tehty: kyllä/ei, toteutettu: kyllä/ei	2022–2028	★ ★ ★		Tiesuunnitelma on hyväksytty valtuustossa.
Bensiinikäyttöiset koneet ja työkalut vaihdetaan akkukäyttöisiin energiankulutuksen vähentämiseksi.	Ostettujen akku-käyttöisten työkalujen/koneiden määrä	2022–2030	★		Vuonna 2025 tarvittiin ainoastaan yksi akkukäyttöinen kulmahiomakone. Turhia hankintoja vältetään.

Hankitaan aurinkopaneeleja, jotta edistetään puhdasta sähköä sekä vähennetään sähkökustannuksia.	Kokonaisvaikutus asennetuista aurinkopaneeleista	2022–2030			Vuonna 2025 hankittiin aurinkopaneelit Kvarnbon päiväkotiin (40 kW). Aurinkopaneeleita on myös urheiluhallissa (27,52 kWp), Ådalenin koulun teknisen työn salissa (37 kWp) sekä Alavetelin koulussa (10 kWp). Aurinkopaneelien investointibudjetti kaksinkertaistettiin vuodesta 2026 eteenpäin.
Latausasemien rakentaminen sähkökäyttöisille ajoneuvoille.	Rakennettujen asemien määrä	2022–2030			Sähkölataus on rakennettu Ådalenin koulun keittiölle ja Teerijärven hoitokeskukselle Compass Groupin toiminnan vuoksi ja sitä käytetään ruokakuljetuksiin. Sähkölatausasemien rakentamista on valmisteltu Ådalenin koulun pihalle.
Pyöräpysäköinnin kehittäminen.	Rakennettujen katollisten pyöräpaikkojen määrä	2022–2030			Kaksi pyöräkatosta valmistui vuoden aikana Ådalenin koulun ja lukion piha-alueelle.
Hehkulamput vaihdetaan LED-lamppuihin (sisävalaistus) energiankulutuksen vähentämiseksi.	Vaihdettujen lamppujen määrä	2022–2030			Rikkinäiset lamput vaihdetaan jatkuvasti LED-valoihin. Arviolta 50 kpl vaihdettiin vuonna 2025.

Hehkulamput vaihdetaan LED-lamppuihin (tievalaistus) energiankulutuksen vähentämiseksi.	Vaihdettujen lamppujen määrä	2022–2030			Vuonna 2025 korvattiin yhteensä 110 vanhaa elo-hopeavalaisinta LED-valaisimilla: 29 kpl Kruunupyyssä (Tallåsen) ja 81 kpl Teerijärvellä (Koskiniityntie, Furuntie, Hörbyntie, Småböndersintie, Sandkulla-alue, Magasintåget).
Luodaan edellytykset tuulivoimalan perustamiseen.	Rakennettujen tuulivoimailoiden kokonaisvaikutus	2022–2030			Kunnassa on neljä käynnissä olevaa tuulivoimahanketta ja kaksi aurinkovoimahanketta.
Luodaan edellytykset aurinkoenergiapuistojen perustamiselle.	Toimenpiteet toteutettu: kyllä/ei	2023–2030			Brännrasket-hanke julkaistiin. Kvarnbackenin tuulipuiston yhteyteen suunnitellaan 40 hehtaarin aurinkopuistoa. Teerijärvellä myönnettiin vuonna 2023 poikkeuslupa Farmsolille Teerijärvellä yhteensä 3 hehtaarille. Tietoja on annettu kiinnostuneille yrityksille.
Tiesuunnitelman teko ja kävely- ja pyörätien toteutus valtatie 8:lle välille Kokkola-Kruunupyy-Edsevö.	Suunnitelma tehty: kyllä/ei, toteutettu: kyllä/ei	2023–2030			Hanke ei ole edennyt vuoden aikana vähäisten tukimahdollisuuksien vuoksi. Yleiskaava valmistui ja käsiteltiin teknisessä ja ympäristölautakunnassa sekä kunnanhallituksessa vuonna 2023.

Vähentää energian-kulutusta 10 %:lla verrattuna lähtö-tilanteeseen 2021 tekemällä rakennuksista energiatehokkaampia.	Muutos prosenteissa	2030	☆☆☆	<i>Ei ole vuoden 2024 tavoite</i> Kunta on vähentänyt rakennustensa sähkön-kulutusta 5,0 % vuosina 2021–2025 (aurinkosähkön tuotanto huomioitu, mutta ei katuvalaistuksen kulutusta). Kun tyhjiään olevat tai käytöstä poistuneet rakennukset jätetään laskelman ulkopuolelle, kulutus on vähentynyt 5,1 %.
Vuodelle 2026 lisätyt tavoitteet:				
Sähköauto hankitaan edistämään henkilöstön työmatkojen kestävää liikkumista.	Sähköauto hankittu: kyllä/ei	2026	☆☆	<i>Ei ole vuoden 2025 tavoite</i>
Vihreää siirtymää edistetään AHEAD-hankkeen avulla, jonka tavoitteena on soveltaa kiertotalouden periaatteita kaavoituksessa sekä houkutella vihreää teollisuutta kuntaan.	Hankkeen tulokset	2026	☆☆	<i>Ei ole vuoden 2025 tavoite</i>
Otetaan käyttöön järjestelmä käytettyjen huonekalujen hallintaan uudelleenkäytön edistämiseksi. Mallia haetaan mm. Helsingborgin Haffa-palvelusta.	Järjestelmä käytössä: kyllä/ei	2026	☆☆	<i>Ei ole vuoden 2025 tavoite</i>

3.3.2 Rakennusvalvonta

Rakennusvalvonta valvoo ja myöntää kunnan rakentamislupia. Ympäristöystävällisen rakentamisen vaatimukset ja kiinnostus kasvavat, ja rakennusvalvonnalla on tärkeä rooli ympäristöystävällisen ja kestäväen rakentamisen edistämässä koko kunnassa. Tärkeä osa tätä on huolehtia, että eri viranomaisten vaatimukset täytetään, esim. energiatehokkuuden vaatimukset.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioitu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Sähköinen rakennuslupaprosessi.	Sähköinen palvelu käytössä: kyllä/ei	2023–2025	☆☆☆		Lupapiste-palvelu on jatkossakin käytössä.
Kampanja toteutetaan rakennuslupien paperihakemusten vähentämiseksi.	Kampanja toteutettu: kyllä/ei.	2025	☆☆		Some-kampanja toteutettiin.
Vuodelle 2026 lisätyt tavoitteet:					
Kunnan rakennusjärjestystä päivitetään kiertotalouden ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi.	Toteutettu: kyllä/ei	2026	☆☆☆	Ei ole vuoden 2025 tavoite	

3.3.3 Ympäristökanslia

Ympäristökansliassa hoidetaan kunnalliselle ympäristöviranomaiselle kuuluvat tehtävät, kuten lupien, ilmoitusten ja lausuntojen käsittely sekä neuvonta, valvonta ym. Tehtävät hoidetaan enimmäkseen konttorityönä, mutta koostuvat myös kenttäkäynneistä ja tarkastuksista. Ympäristöhuolto työskentelee turvatakseen kunnan asukkaille terveellisen, viihtyisän ja edistävän sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristön.

Tavoite	Mittari	Toteutus	Arvioutu vaikutus	Vuoden 2025 toimenpiteiden seuranta	
Luoda kampanja luontotyypeistä vapaaehtoistyön edistämiseksi.	Kirjoitettujen sisältöjen määrä	2022	☆☆		Some-kampanja toteutettiin kesällä 2025.
Tiedotuskampanja haitallisista vieraslajeista pidetään sosiaalisessa mediassa lisätäksemme kansalaisoppia sekä edistääksemme talkoopanostuksia.	Kirjoitettujen sisältöjen määrä	2022–	☆☆		Tiedotuskampanja järjestettiin somessa.

Luontokartoitus ja hydrologinen selvitys tehdään Skalasträsketillä Kruunupyyn kunnassa. Lisäksi tehdään muita toimenpiteitä järven tuntemuksen lisäämiseksi ja sen tekemiseksi luonnolliseksi ja saavutettavaksi osaksi kulttuuri- aluetta Torgarella sekä virkistysaluetta vaellusreitin ja hiihtoladun varrella Lillträskille.	Yhteenveto toteutetuista toimenpiteistä.	2025	★ ★		Tehtiin selvitys, joka toi esiin useita mielenkiintoisia ja harvinaisia luontohavaintoja Skalassuolla.
Kunnan haitallisten vieraslajien kartoitus.	Kartoitus tehty: kyllä/ei	2022–2024	★		Lajien esiintymistä tutkittiin edelleen kunnan omana työnä.
Vesistöjen kunnostus.	Kunnostettujen vesistöjen määrä	2023–2030	★		Niittoa ja ruoppausta tehtiin Rekijärvellä edelleen.
Toimenpiteitä tehdään vuosittain vieraslajien leviämisen estämiseksi ja biodiversiteetin edistämiseksi.	Torjuttujen m ² määrä	2022–2030	★ ★		Vuonna 2025 torjuttiin vieraslajeja priorisoiduilla alueilla yhteensä 44 190 m ² .
Kukkaniittyjen perustaminen pölyttäjille. Niityillä on infotauluja yleisölle.	Kukkaniittyjen määrä	2023–2030	★ ★		Nurmialueita jätettiin leikkamatta eri puolilla kuntaa. Asukkaille tarjottiin mahdollisuus vaikuttaa kunnan viheralueiden hoitoon kyselyn kautta. Niitty valmisteltiin Teerijärven urheilukentän viereen.
Tehdään Metso-sopimus: Metsolla tarkoitetaan erityisten metsien vapaaehtoista suojaa biodiversiteetin edistämiseksi.	Metso-sopimusten pinta-ala	2023–2030	★ ★		Vuonna 2025 ei tehty toimenpiteitä ja ohjelma-aika päättyi. Kunnassa on 37 yksityistä Metso-hanketta, joiden yhteispinta-ala on noin 100 ha.

Osallistuminen Helmi-ohjelmaan: Helmi-elinympäristöohjelma vahvistaa luonnon monimuotoisuutta ja auttaa uhanalaisia luontotyyppejä.	Helmi-ohjelmaan sisältyvien kohteiden määrä	2023–2030	★ ★		Kunta-Helmi -ohjelma on päättynyt. Yksityisellä puolella Viitavesipuro ja Hällörsfjärden kuuluvat Helmi-ohjelmaan. Vuonna 2025 tehtiin luontoinventointi Skalasuolla ja kunta osallistui myös LUMO-ohjelman laatimiseen.
Perustetaan ja hoidetaan luontotyyppejä sekä tiedotetaan näistä yleisölle.	Perustettujen luontotyyppien määrä, kyltitys: kyllä/ei, sosiaalisen median sisältömäärä	2030	★ ★	Ei ole vuoden 2025 tavoite	
Vuodelle 2026 lisätyt tavoitteet:					
Crowdsorsa-peli otetaan käyttöön asukkaiden osallistamiseksi luonnon monimuotoisuuden edistämiseen ja vieraslajien torjuntaan.	Torjutut alueet	2026	★ ★	Ei ole vuoden 2025 tavoite	

4 Ilmastotietoisia toimenpiteitä, joita jo tehdään

Vuosien varrella on tehty paljon hienoja ilmasto- ja kestävyystoimia. Alla on muutamia hyviä toimenpiteitä, jotka on toteutettu.

Yleinen toimiala:

- Kunta on anonut ja osallistuu useampaan seudulliseen ilmastohankkeeseen.
- Kunta osallistuu yhdessä muun Pietarsaaren seudun kanssa kolmen vuoden rahoitukseen 100 % projektityöntekijänä toimivan ilmastokoordinaattorin palkkaamiseksi.
- Kunta on siirtynyt sähköiseen kokoustenhallintaan ja pöytäkirjojen sähköiseen allekirjoittamiseen.
- HR-asiat hoidetaan digitaalisesti ja sopimusten hallintaan käytetään sähköistä allekirjoituspalvelua.
- Ilmastostrategian toimenpiteet otetaan mukaan kunnan budjetteihin ja seurataan tilinpäätöksissä.
- Kunnalla on paperittomia kokouksia.
- Luottamustointen henkilöt käyttävät kimppekyytejä kokouksiin.
- Tarjotaan mahdollisuus etätöihin esihenkilön suostumuksella.
- Kunta tarjoaa pyöräedun työntekijöille. 8 % henkilöstöstä on hyödyntänyt etua.
- Vuoden työmatkapyöräilijä nimetään vuosittain kannustamaan pyöräilyä.
- Vuosittaisia pyöräilykampanjoita järjestetään eri kohderyhmille: Kunta osallistuu myös Kilometrikisaan.
- Kuntaa lainaa maastomallisia sähköpyöriä kuntalaisille.
- Kunnalla on hienot luontopolut ja luontopolkuaktiivien kanssa pidetään vuosittain tapaamisia: Kunta jakaa avustuksia ja kylttejä poluille.
- Roskienkeräystalkoo järjestetään vuosittain nuorisovaltuuston kanssa.
- Kunnalla on kovat vaatimukset ruoka- ja siivoustoimintojen sopimuksille, joita seurataan säännöllisesti: Vaatimuksia asetetaan mm. lähiruoalle, ekologisille tuotteille, kasvispäiville, vastuullisesti tuotetuille elintarvikkeille ja sesonkiruoalle. Lisäksi vaatimukseen kuuluu mm. vaikeasti työllistettävien työllistäminen, osittain fossiilittomat kuljetukset ja ympäristömerkit siivousaineiden käytössä.
- Ruokahävikki mitataan päivittäin ja tiedotusta käytetään hävikin vähentämiseen: Ylijäänyt ruoka myydään ResQ-sovelluksen kautta.

- Kestävän kehityksen -viikko juhlistetaan vuosittain erilaisilla tapahtumilla sekä kunnan sosiaalisessa mediassa: Kansalaisopisto ja kirjasto tekevät yhteistyötä tapahtumien järjestämisessä viikon aikana.
- Urheiluhallille unohtuneet, ehjät ja puhtaat vaatteet, joita ei ole haettu, lahjoitetaan kirppikselle.
- Kunta järjestää kirppiksiä.
- Kuntaan on ostettu käytettyjä, hyväkuntoisia urheiluvälineitä.
- Kirjastoihin ostetaan uusia välineitä lainattavaksi.
- Kirjastoissa ei pääsääntöisesti enää muoviteta kirjoja.
- Kirjastoautoa käytetään sisäisesti kuljettamaan pienempiä tavaroita eri kunnanosiin.
- Kansalaisopisto järjestää etä- ja hybridikursseja sekä kursseja kiertotaloudesta ja kestävästä kehityksestä.
- Vapaa-ajan koordinaattori ja ulkopedagogi ostavat yhteisiä välineitä, joita voi käyttää sekä päiväs- että ilta-aikaan.

Sivistyssektori:

- Kaikki kunnan koulut ovat Vihreä Lippu -sertifioituja.
- Perusopetukselle ja lukiolle on tehty kestävyysosaamisen opetuspolku, joka on otettu käyttöön lisänä opetussuunnitelmaan.
- Ulkoluokkahuoneita käytetään kouluissa vuosiluokilla 1–6.
- Ulkopedagogiikkaa käytetään varhaiskasvatuksessa, esikouluissa, kouluissa ja lukiossa.
- Ympäristökasvatuksen oppitunteja pidetään yhteistyössä Ekoroskin kanssa.
- Ruokatilaukset tehdään viikoittain, jotta vältetään ylituotantoa ja ruokahävikkiä.
- Lapsille ja nuorille järjestetään vuosittain toistuvia teemakokonaisuuksia kestävästä kehityksestä ja biologisesta monimuotoisuudesta.
- Järjestetään teemaviikkoja ruokahävikin vähentämiseksi.
- Vuosittain puutöissä rakennetaan linnunpönttöjä.
- Pelejä, leluja ja palapelejä kierrätetään varhaiskasvatuksen eri yksiköiden välillä.
- Kirjanvaihtohyllyjä lastenkirjoilla löytyy varhaiskasvatuksen yksiköistä.
- Materiaalia uudelleen käytetään puutöissä ja käsityöissä.
- Pyöräilykampanjoita järjestetään, jotta saadaan oppilaat pyöräilemään tai kävelemään koululle.

- Ådalenin koululla ja lukiossa on mahdollisuus käyttää lainapyöriä.
- Lukio käyttää lähestulkoon vain sähköisiä opetusvälineitä.

Tekninen toimiala:

- Alavetelin koulu, esikoulu ja kirjasto on rakennettu ilmastoystävällisesti ja niissä on käytössä aurinkopaneelit (10 kWp).
- Aurinkopaneelit ovat käytössä Ådalenin koulun veistosalilla (37 kWp) ja urheiluhallilla (28 kWp), ja kunta investoi vuosittain aurinkopaneeleihin.
- Kunnan julkisissa kiinteistöissä on omat jäteastiat muoville.
- Pyörätie Lentokentäntietä pitkin on valmistunut.
- Kahden uuden pyörätien suunnittelu on käynnissä.
- Rakennetaan uusia katollisia pyöräparkkeja.
- Vuosittain tehdään investointeja LED-lamppuihin sisä- ja tievalaistukseen.
- Kunta suorittaa yösammutusta säästääkseen sähkönkulutuksessa, mikä on tuottanut 4,6 %:n säästön kunnan kokonaiskulutuksessa: Tämä vastaa peräti 16 %:n säästöä kunnan ulkovalaistuksessa.
- Ilmastointia säädellään säännöllisesti kunnan kiinteistöissä lämmityskulujen ja energiankulutuksen vähentämiseksi.
- Ostetaan akkukäyttöisiä työkaluja bensiinikäyttöisten sijaan.
- Vanhan huonekalut lahjoitetaan ja/tai myydään.
- Teknisen henkilöstön työvaatteet korjataan tarvittaessa Ånyo Loppis ja Cafessa.
- Ajoneuvoparkki on uudistettu paremmalle eurostandardille.
- Yleisiä polkupyöriä on hankittu lainattavaksi työntekijöille ja ne on sijoitettu eri puolille kuntaa.
- Vuoden kestävä kehityksen -palkinnon saaja jaetaan vuosittain kestävä kehityksen tekojen kannustamiseksi.
- Vieraslajien torjunta ja esiintymisen selvitys tehdään vuosittain: Tiedotuskampanjoita pidetään sosiaalisessa mediassa yhteiskuntatiedon lisäämiseksi vieraslajeista.
- Kaavoituksessa huomioidaan, ettei uusia rakennuksia sijoiteta alueille, joissa on tulvariski.
- Kunta on investoinut Lupapiste-ohjelmaan, joka mahdollistaa sähköisen rakennuslupaprosessin sekä osittaisen digitaalisen arkistoinnin.

5 Vuosikello vuodelle 2025 tavoitteiden seurannalla

Tämä luku sisältää arvioinnin niistä toimenpiteistä, jotka oli suunniteltu kalenterivuodelle 2025. Toimenpiteiden arviointi on tehty alla selitetyin tunnuksin.

= Toteutettu

= Aloitettu/Osittain toteutettu

= Ei aloitettu/Ei toteutettu

Q1: tammikuu–maaliskuu

- Teerijärven esikoulun ja koulun hankinnassa arvioidaan projektin ilmastovaikutusten minimointia tarjousten valinnassa.
- Hankintadirektiivi päivitetään: Kestävyys sisältyy kunnan hankintojen tavoitteisiin.
- Kimppakyytikampanja järjestetään, esimerkiksi Commu-sovelluksen lanseerauksen yhteydessä.
- Kampanja pyöräedun hyödyntämismahdollisuudesta toteutetaan.
- Earth hour huomioidaan kouluissa.

Q2: huhtikuu–kesäkuu

- Hakemus pyörätien alikulun rakentamisen tukemiseksi Murick–Backändantiellä jätetään.
- Ensimmäinen osayleiskaava tuulivoimalle hyväksytään.
- Aurinkopaneelit asennetaan rakennukseen, jossa on korkea energiankulutus.
- Kokous järjestetään vaellusreittiaktiivien kanssa.
- Vuoden pyöräilijä valitaan.
- Kunnan uusia pyöräreittejä markkinoidaan.
- Pyörämittari otetaan käyttöön pyöräliikenteen mittaamiseksi.
Huomautus: Sen sijaan järjestettiin pyöräilykampanja, jolla kannustettiin oppilaita pyöräilemään.
- Lainajärjestelmä otetaan käyttöön kunnan sähköauton yhteiskäyttöön.
- Järjestetään roskienkeräystalko nuorisovaltuuston kanssa.
- Kampanja rakennuslupien paperihakemusten vähentämiseksi toteutetaan.
- Tiedotuskampanja vieraslajeista ja hoitobiotoopeista järjestetään: Vieraslajien torjuntaa kannustetaan ja tuetaan taloudellisesti.
- Teerijärven urheilukentän kukkaniitty istutetaan kotimaisilla ja luonnollisesti esiintyvillä kasveilla.
Huomautus: Niitty kylvettiin Byskatanille Kruunupyyhyn ProAgrian hankkeen kautta, jossa kunta oli mukana. Lisäksi osa nurmialueista jätettiin leikkaamatta.

Q3: heinäkuu–syyskuu

- Luontokartoitus ja hydrologinen selvitys tehdään Skalasträsketillä.
- Kampanja kirjanvaihtomahdollisuuksien markkinoimiseksi toteutetaan sosiaalisessa mediassa.
- Kampanja e-laskuun siirtymisen mahdollisuudesta toteutetaan.
- Suomen luonnon päivä ja liikenneviikko huomioidaan kouluissa.
- Kestävän kehityksen viikkoa juhlistetaan tapahtumilla, kilpailuilla tai muulla ohjelmalla yleisölle.
- Sopivilla nurmikoilla jätetään alueita leikkaamatta ja varustetaan yleisillä infokylteillä.
- Koulukuljetusten pysäkkejä parannetaan pyöräilyn lisäämiseksi.

Huomautus: Hankkeelle myönnettiin rahoitus. Toimenpiteet toteutetaan vuonna 2026.

- Vuoden kestävän kehityksen -palkinnon saajaa varten kerätään nimityksiä.

Q4: lokakuu–joulukuu

- Ilmastotietoisten koulukuljetusten hankintaa valmistellaan.
- Kestävän kehityksen oppimispolun seuranta toteutetaan.

6 Vuosikello vuodelle 2026 asetetuilla tavoitteilla

Uusi vuosikello tulee tehdä siirryttäessä uudelle vuodelle. Vuosikellossa esitellään toimenpiteet, jotka kunnalla on tavoitteena toteuttaa toimintavuoden aikana.

Q1: tammikuu–maaliskuu

- Hanke käytettyjen huonekalujen uudelleenkäytön järjestelmän laatimiseksi käynnistetään.
- CrowdSorsa-peliä markkinoidaan vieraslajien torjuntaan osallistumisen edistämiseksi.
- Kunnan rakennusjärjestystä päivitetään kiertotalouden ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi.
- Kirjastoautoa markkinoidaan organisaation sisällä ratkaisuna pienten tavaroiden kuljettamiseen eri kunnanosiin.
- Kampanja ylijäämäkouluruoan ostomahdollisuudesta toteutetaan sosiaalisessa mediassa.

Q2: huhtikuu–kesäkuu

- AHEAD-hanke päätetään, ja loppuraporttiin sisältyy ehdotuksia kiertotalouden periaatteiden soveltamiseen kaavoituksessa sekä aineistoa vihreän teollisuuden houkuttelemiseksi kuntaan.
- Toteutetaan koulukuljetusten hankinta, joka on päästöjä vähentävä ja kestävää liikkumista edistävä.
- Aurinkopaneelit asennetaan yhteen tai useampaan rakennukseen, joiden sähkönkulutus on korkea.
- CrowdSorsa-peli otetaan käyttöön asukkaiden osallistamiseksi luonnon monimuotoisuuden edistämiseen ja vieraslajien torjuntaan.
- Tiedotuskampanja vieraslajeista ja perinnebiotoopeista järjestetään: Vapaaehtoista vieraslajitorjuntaa rohkaistaan ja tuetaan taloudellisesti.
- Kampanja, joka edistää kestävää liikkumista ja kimpapakyytejä, toteutetaan valtakunnallisen pyöräilyviikon yhteydessä.
- Vuoden työmatkapyöräilijä nimitetään.
- Nuorisovaltuusto järjestää roskienkeräystalkoot.
- Tapaaminen järjestetään retkeilyreittien aktiivien kanssa.
- Uusi retkeilyreittiesite jaetaan ja reittejä markkinoidaan.
- Kampanja pyöräetuuden hyödyntämismahdollisuudesta toteutetaan.
- Earth Hour -tapahtumaa huomioidaan kouluissa.
- Kampanja paperisten rakennuslupahakemusten vähentämiseksi toteutetaan.
- Valitut nurmialueet jätetään leikkaamatta pölyttäjien tukemiseksi: alueet merkitään kylteillä.

Q3: heinäkuu–syyskuu

- Käytettyjen huonekalujen uudelleenkäyttöjärjestelmä otetaan käyttöön.
- Sähköauto hankitaan henkilöstön kestävämpiin työmatkoihin.
- Viheralueiden ylläpito- ja hoitosuunnitelma hyväksytään.
- Kunta hakee vihreää rahoituslainaa Teerijärven esikoulun ja koulun investointeihin ympäristökuormituksen vähentämiseksi.
- Uusi verkkosivusto otetaan käyttöön kestävyiden ja saavutettavuuden edistämiseksi.
- Kestävän kehityksen viikkoa huomioidaan tapahtumalla, kilpailuilla tai muulla ohjelmalla sekä some-julkaisuilla.
- Kestävän kehityksen tapahtuma järjestetään kaikille 3–5-vuotiaille varhaiskasvatuksessa.
- Tehdään selvitys kouluun pyöräilevien oppilaiden määrästä.
- Ehdotuksia kerätään *Vuoden kestävän kehityksen -palkinnon* saajaksi.
- Some-kampanja toteutetaan kirjanvaihtomahdollisuuksien markkinoimiseksi.
- Kampanja e-laskuun siirtymismahdollisuudesta toteutetaan.
- Suomen luonnon päivä ja liikenneviikko huomioidaan kouluissa.

Q4: lokakuu–joulukuu

- Kirjastolle hankitaan välineistöä lainattavaksi ja siten edistetään jakamistaloutta.
- Kestävyttä edistävä osallistuva budjetointi sisällytetään talousarvioon kuntalaisten osallistamiseksi ilmastotyöhön.

Jatkuva toiminta vuonna 2026

- Pidetään paperittomia kokouksia: Paperillisia esityslistoja/pöytäkirjoja ei lähetetä.
- Jaetaan ilmaisia kylttejä luontopoluille.
- Vähennetään vuosittain tulosteiden määrää.
- Kansalaisopiston järjestämien etä- ja hybridikurssien sekä kiertotalous ja kestävän kehityksen -kurssien seuranta.
- Lelut, pelit ja palapelit kierrätetään varhaiskasvatuksen eri yksiköiden välillä.
- Kunnan opettajat hankkivat uutta tietoa ja uusia opetusmenetelmiä osallistumalla jatkokoulutuksiin ilmastosta.
- Sisäisissä kokouksissa kasvistarjoilu.
- Sähkötyökaluja, instrumentteja ja välineitä lainataan kirjastosta.
- Lapsille ja oppilaille järjestetään teemakokonaisuuksia kestävästä kehityksestä ja luonnon monimuotoisuudesta.
- Järjestetään oppitunteja ympäristökasvatuksessa vuosittain 3-, 6- ja 9-luokkalaisille Ekoroskin kanssa muun ympäristökasvatuksen lisäksi.
- Koululaisvierailuja tehdään paikallisille puhdistamoille, jotta nuoret saavat käsityksen veden kiertokulusta.
- Varhaiskasvatuksessa, esikouluissa ja kouluissa sovelletaan ulkopedagogiikkaa.
- Investoidaan vuosittain vähintään yhteen opetusvälinelaukulliseen ATK-välineitä.
- Sisä- ja ulkovalaistuksen sääntely tehdään säännöllisesti.
- Bensiinikäyttöiset koneet korvataan päivitettäessä akkukäyttöisillä.
- Rakennetaan latausasemia sähköautoille.
- Kirjastoautoa markkinoidaan organisaation sisällä ratkaisuna pienten tavaroiden kuljetukseen eri kunnan osiin.
- Kehitetään pyöräparkkia.
- Hehkulamput korvataan LED-lampuilla, sekä sisällä että ulkona.
- Vesistöjä kunnostetaan säännöllisesti.

7 Toimenpiteiden seuranta ja arviointi

Toimenpiteitä seurataan vähintään kerran vuodessa ja lisätään tähän suunnitelmaan. Seurannan yhteydessä tehdään yleinen suunnitelman arviointi, erityisesti toimenpiteistä.

Vuosittaisen selonteon tarkoituksena on osoittaa kehitystä, joka saadaan aikaan yksittäisten toimenpiteiden tavoitteiden täyttymisellä. Nostamalla esille asioita, joita jo teemme, toivomme voivamme kannustaa lisäkehitykseen.

